

УДК 332.1:330.1:339.1(477)

ЛУПАК Руслан Любомирович

доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки

Львівський торговельно-економічний університет, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1830-1800

e-mail: economist_555@ukr.net

ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ

У статті виділено актуальність тенденцій формування і реалізації конкурентних переваг для економіки регіонів виходячи із необхідності отримання ними достатніх можливостей для забезпечення динамічного розвитку та високого рівня конкурентоспроможності. Звернуто увагу на численні наукові підходи до формування та реалізації конкурентних переваг економіки регіонів – маркетинговий, стратегічний, технологічний та інші. Надано характеристики конкурентного середовища регіонів з погляду на тенденції внутрішнього та локального і місцевих ринків – висока імпортозалежність, розвинутий експортний потенціал, збалансованість фаз сфер суспільного відтворення, недостатнє ресурсне забезпечення, повільний інфраструктурний розвиток економіки регіонів. Визначено пріоритети та інструменти формування і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів виходячи із стратегічних орієнтирів розвитку внутрішнього ринку. Доведено, що наявність конкурентних переваг для регіону слугує базовим засобом забезпечення його економічного розвитку, а їх реалізація повинна визначати стратегічні орієнтири реформування політики регулювання ринкових відносин і у результаті чого можливо досягнути достатнього рівня конкурентоспроможності регіону та національного господарства в цілому. Наголошено про важливість врегулювання ринкових відносин, що відбуватиметься на принципах конкуренції та з ціллю становлення в регіонах високотехнологічного виробничого комплексу з виготовлення конкурентоспроможної продукції.

Ключові слова: конкурентні переваги економіки регіону, конкурентоспроможність економіки регіонів, конкуренція, внутрішній ринок

JEL classification: C49, L51, R10

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.3.69.75>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток внутрішнього виробництва конкурентоспроможної продукції залежний від низки передумов, що повинні сформуватися на території його становлення та залежить від дієвості стимулювання інституціональних і структурних змін на внутрішньому ринку. Зокрема, важливим є існування сприятливого інвестиційного клімату та умов для активізації інноваційних процесів і модернізації реального сектору економіки, розвиток підприємницького середовища та конкуренції, скорочення тіньового сектору, зростання економічної активності населення тощо. Це дозволяє забезпечити високий рівень самодостатності, стабільності і стійкості економіки, її здатність

до поступального розвитку. Досягнення такого стану потребує узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які попередньо слід спланувати та у довгостроковому періоді координувати. Все це обумовлює важливість розроблення та реалізації регіональної політики у якій визначається перелік пріоритетних напрямів, інструментів та засобів формування і реалізації конкурентних переваг території.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження конкурентних переваг економіки регіонів є об'єктом багатьох наукових публікацій, а отримані результати слугують базовими орієнтирами у політиці забезпечення економічного зростання національного господарства орієнтуючись на

підвищення його рівня конкурентоспроможності. При цьому низка науковців вбачають спрямовувати увагу на різні аспекти формування та реалізації конкурентних переваг економіки регіонів. Так О. Романчук [1, с. 609-613], В. Паулик, О. Феєр [2, с. 198-203] приділяють увагу теоретико-методичним та змістовно-типологічним характеристикам конкурентних переваг економіки регіонів виділяючи економічні теорії, їх еволюційні етапи та інше для ґрунтовного усвідомлення сутності поняття. Натомість О. Нестеренко [3, с. 11-16], М. Панкова [4, с. 118-121] досліджують аспекти оцінювання конкурентних переваг економіки регіонів і для його проведення пропонують використовувати широкий набір методичного інструментарію звертаючи увагу на дотримання принципів об'єктивності, економетрики, стратегування та інших.

Багатьма науковцями властиво досліджувати окремі вузькі характеристики конкурентних переваг економіки регіонів, які можуть стосуватися галузевих, секторальних та інших особливостей забезпечення розвитку регіональної економіки та її конкурентоспроможності. У праці [5, с. 16-32] висвітлюються ринкові тенденції, які обумовлюють стан імпортозалежності економіки регіону та рівень її конкурентоспроможності і згідно цього наводяться пропозиції для посиленого формування широкого набору конкурентних переваг економіки регіону. О. Бочко [6], В. Бондаренко, К. Шершун [7, с. 66-73] наголошують на важливості впровадження маркетингового підходу до формування конкурентних переваг економіки регіону; С. Захарченко [8, с. 44-51], Л. Рогатіна [9, с. 92-96], В. Білик [10, с. 773-738] – стратегічного підходу, згідно якого передбачається реалізація відповідного механізму, об'єднуючи, при цьому, низку прогресивних інструментів та засобів. У праці [11, с. 162-168] виділяється важливість дотримання принципів інноваційності та технологічності у формуванні і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів, зокрема створення об'єктів інноваційної інфраструктури, впровадження цифрових технологій у сфері розвитку бізнесу, місцевого самоврядування, суспільного життя населення регіону.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Відомо, що політика формування та реалізації конкурентних переваг економіки регіону являє собою сукупність економічних та адміністративно-організаційних засобів і методів, які органічно пов'язують між собою увесь комплекс загальнодержавних і місцевих інтересів та спрямовані на повноцінне забезпечення конкурентоспроможності регіону. Тут важливе місце займає система налагодження та дотримання конкуренції в регіону, що орієнтується на розв'язання важливих завдань розвитку як регіонального, локального, так і внутрішнього ринку загалом.

Дійсно стратегування формування і реалізації конкурентних переваг є ефективним інструментом розвитку виробничих відносин, використання якого дозволяє розширити відтворення обсягів господарської діяльності та капіталу регіону, активізувати розвиток стадій суспільного відтворення (виробництва, розподілу, обміну, споживання), удосконалити структуру джерел фінансово-інвестиційного та ресурсного забезпечення внутрішньо-регіонального розвитку. Водночас, забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону в значній мірі визначається рівнем міжрегіонального співробітництва, що є актуальним для регіонів із збалансованою структурою внутрішнього ринку, яким для її збереження важливо реалізовувати інвестиційно-інноваційні проекти міжрегіональної міжгалузевої співпраці, розвивати коопераційні зв'язки та мережеве співробітництво у нарощуванні виробництва високоякісної продукції, налагоджувати комерційно-збутову інноваційно-технологічну співпрацю.

Наявність конкурентних переваг для регіону слугує базовим засобом забезпечення його економічного розвитку, а їх реалізація повинна визначати стратегічні орієнтири реформування політики регулювання ринкових відносин і у результаті чого можливо досягнути достатнього рівня конкурентоспроможності регіону. Важливою передумовою досягнення очікуваних результатів є утвердження добросовісної конкуренції на локальному ринку та її масштабування на загальнодержавному вимірі.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є наукове обґрунтування пріоритетів та інструментів формування і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів в контексті розвитку внутрішнього ринку.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На початковому етапі розвитку національної економіки сформувалися загрози, що дестабілізують конкуренцію в регіонах та перешкоджають налагодженню на їх територіях потужних конкурентоспроможних виробничих комплексів зі здатністю повного забезпечення місцевих потреб у товарах і послугах.

Водночас посилення гібридного протистояння та військової боротьби за збереження територіальної цілісності для України важливо швидкими темпами відновлювати ресурсний потенціал та основну увагу зробити на наявні конкурентні переваги. Безперечно імпортозалежність регіональної економіки посилилась, але й зберігаються проблеми, які потребували вирішення в превосенний час.

Варто відмітити, що досі в регіонах України та на місцевому рівні не вдається системно та якісно розвивати галузі переробної промисловості, продовжується реалізовуватися політика із сировинно-ресурсною орієнтацією, уповільнюється інвестиційно-інноваційна активність підприємницького сектору, не розбудовується збалансована просторово-видова мережа об'єктів торгівлі. Це призводить до того, що вітчизняна продукція й надалі втрачає споживчий попит. Відповідно внутрішньорегіональні ринки активно насичуються імпортною продукцією, яка має вищу конкурентоспроможність, кращі цінові та інші характеристики.

Однією з причин цього є невисока ефективність політики регіональних та місцевих органів влади, які замість створення якісного регулятивного і добросовісного конкурентного середовища виробництва й продажу товарів здебільшого керуються інтересами великих бізнес-структур і монопольних об'єднань, обстоюють виконання політично-економічних завдань та не беруть за

основу пріоритети регіонального розвитку та поступу внутрішнього ринку. У регіональній системі влади не відбуваються й процеси, пов'язані зі зниженням залежності від імпортних поставок продукції. Причини цього і об'єктивні, і суб'єктивні, у т.ч. пов'язані з бюрократизацією адміністративно-господарських процесів, невисокою мотивацією суб'єктів, причетних до розвитку внутрішнього ринку. Саме тому доцільно визначити пріоритети та інструменти формування і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів, які враховують просторово-територіальні особливості та диференційовано стосуються вирішення проблем імпортозалежності на внутрішньому споживчому ринку (рис. 1). Безперечно, що в умовах воєнного стану пріоритети національної економіки пов'язані лише із забезпечення потреб збройних сил, а відтак, підвищення виробничих потужностей оборонно-промислового комплексу. Попри це економіки країни повинна функціонувати і для цього важливо виділити цільові орієнтири, які стосуються вибудування та розширення масштабів діяльності високотехнологічних виробничих комплексів.

В умовах критичної імпортозалежності органам влади в регіонах із найвищим рівнем внутрішнього споживання імпортних товарів (Львівська, Волинська, Закарпатська, Одеська, Київська області та м. Київ) варто дотримуватися стратегії агресивної протидії споживчому імпорту й намагатися активно стимулювати насичення внутрішнього ринку товарами місцевого виробництва. Тут важливо забезпечити маркетингово-промоційну підтримку місцевого виробництва; створення та розвиток локальних інтегрованих систем з високим рівнем техніко-технологічного виробництва; розвиток торговельних площ зі спеціалізацією на продукції місцевого й вітчизняного виробництва; створення малих суб'єктів бізнесу орієнтованих на виробництва та збут товарів кінцевого споживання.

У процесі реалізації державної політики розвитку ринкових відносин в регіонах з високим рівнем експортоорієнтації доцільно стратегічно послідовно диверсифікувати виробництво з експортоорієнтованого сектору на внутрішньорегіональний ринок.

Зокрема, це можна забезпечити через розширення співробітництва великих виробничих «гігантів» з малими інноваційними підприємствами; створення промислових зон, техніко-впроваджувальних

майданчиків зі освоєння виробництва малогабаритної продукції; розвиток споживчого кредитування та надання переваг вітчизняним непродовольчим товарам інвестиційного призначення.

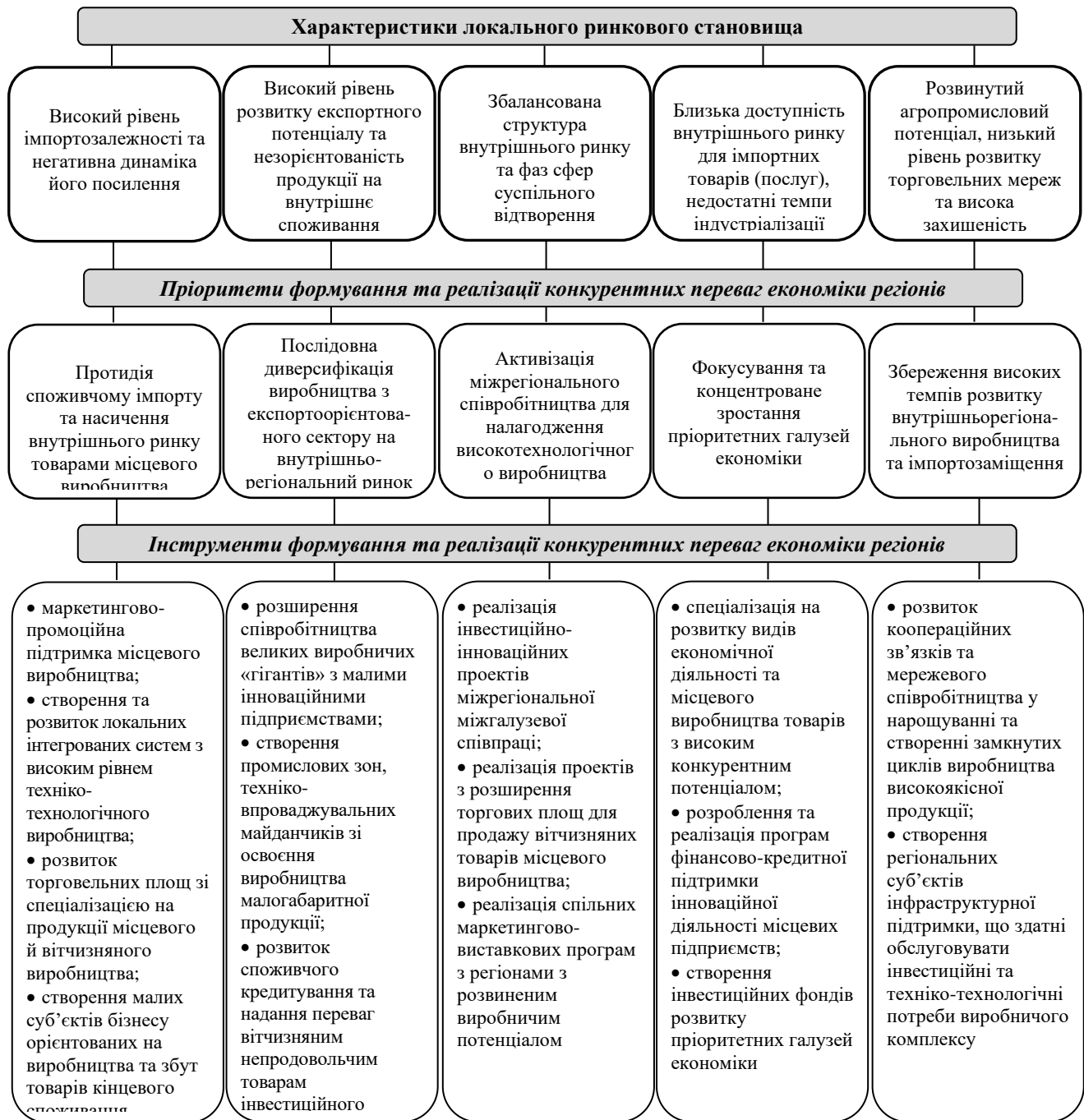

Рис. 1. Пріоритети та інструменти формування і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів України виходячи із характеристик локального ринкового середовища

В умовах критичної імпортозалежності органам влади в регіонах із найвищим рівнем внутрішнього споживання імпортних товарів (Львівська, Волинська, Закарпатська, Одеська, Київська області та м. Київ) варто

дотримуватися стратегії агресивної протидії споживчому імпорту й намагатися активно стимулювати насичення внутрішнього ринку товарами місцевого виробництва. Тут важливо забезпечити маркетингово-

промоційну підтримку місцевого виробництва; створення та розвиток локальних інтегрованих систем з високим рівнем техніко-технологічного виробництва; розвиток торговельних площ зі спеціалізацією на продукції місцевого й вітчизняного виробництва; створення малих суб'єктів бізнесу орієнтованих на виробництва та збут товарів кінцевого споживання.

У процесі реалізації державної політики розвитку ринкових відносин в регіонах з високим рівнем експортоорієнтації доцільно стратегічно послідовно диверсифікувати виробництво з експортоорієнтованого сектору на внутрішньорегіональний ринок. Зокрема, це можна забезпечити через розширення співробітництва великих виробничих «гігантів» з малими інноваційними підприємствами; створення промислових зон, техніко-впроваджувальних майданчиків зі освоєння виробництва малогабаритної продукції; розвиток споживчого кредитування та надання переваг вітчизняним непродовольчим товарам інвестиційного призначення.

Регіонам зі збалансованою структурою внутрішнього ринку доцільно в стратегічному контексті активізувати міжрегіональне співробітництво для проникнення вітчизняних товарів з регіонів-лідерів за обсягами виробництва споживчих товарів. Такий напрям реалізації політики розвитку внутрішнього ринку та посилення конкуренції має достатню кількість переваг, зокрема: не вимагає значних інвестиційних ресурсів, а, навпаки, дозволяє зменшити потребу в реалізації капіталомістких проектів з виробництва нової та інноваційної продукції; дозволяє оперативного насичувати внутрішньорегіональний ринок вітчизняними товарами в достатньому обсязі для задоволення споживчих потреб місцевого населення; підвищує якість моніторингу та прогнозування тенденцій споживчого ринку через зменшення впливу зовнішніх чинників.

Значна кількість областей України через малоефективне використання наявного конкурентного потенціалу та нарощування інноваційно-технологічного відставання наразі не спроможна зменшити високий рівень імпортозалежності. Таким регіонам доцільно під час реалізації політики розвитку

ринкових відносин та посилення конкуренції обрати стратегію фокусування та концентрованого зростання. Відповідний стратегічний підхід дозволяє звузити масштаби імпортозалежності на внутрішньорегіональному ринку, з вищою інтенсивністю розвинути базові для регіонів види економічної діяльності, покращити відтворювальну структуру розподілу факторів виробництва. Для його реалізації дії органів виконавчої влади повинні бути спрямовані на посилення спеціалізації на розвитку видів економічної діяльності та місцевого виробництва товарів з високим конкурентним потенціалом; розроблення та реалізація програм фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності місцевих підприємств; створення інвестиційних фондів розвитку пріоритетних галузей економіки.

Низка регіонів України відрізняється розвинутим агропромисловим потенціалом і навпаки має низький рівень розвитку торговельних мереж та відрізняється високою захищеністю внутрішнього ринку. Очевидно, що досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності в регіонах необхідно забезпечити через збереження високих темпів розвитку внутрішньорегіонального виробництва та імпортозаміщення. Все це потребує розвивати коопераційні зв'язки та мережеве співробітництво у нарощуванні та створенні замкнених циклів виробництва високоякісної продукції; створювати регіональні суб'єкти інфраструктурної підтримки, що здатні обслуговувати інвестиційні та техніко-технологічні потреби виробничого комплексу.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Сформованість та ефективність реалізації конкурентних переваг економіки регіонів в значній мірі визначається, з одного боку, інституційним регулюванням та структурним розвитком внутрішнього ринку, а з іншого – системою стратегічних управлінських рішень територіальних органів влади стосовно забезпечення збалансованого соціально-економічного регіонального розвитку. При цьому для посилення якості заходів розвитку внутрішнього ринку, так і регіональної економіки повинні бути

розроблені та реалізовуватися довгострокові програми з чітко визначеними та передбачуваними обсягами фінансування і які обумовлюватимуть процедури підтримки, довгострокові перспективи функціонування та розвитку місцевих виробників продукції. Водночас пріоритетне значення мають заходи завдяки яким вдається збалансувати сегменти внутрішньорегіонального ринку, їх інфраструктуру та ресурсне забезпечення і досягти високої ефективності при реалізації виробничого потенціалу в зміцненні просторово-структурної конкурентоспроможності.

Пріоритети наступних дослідження повинні стосуватися розроблення інструментарію інституційного реформування та структурних змін у системі розвитку внутрішнього ринку, згідно якого економіка регіону здатна буде якісно підходити до формування конкурентних переваг та ефективної їх реалізації розширюючи таким чином можливості регіону в налагодженні виробничих процесів з повним виготовленням продукції із ціллю подолання імпортозалежності та утвердження високого рівня конкуренції.

Література

1. Романчук О. П. Сучасні конкурентні переваги конкурентоспроможності регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 609-613.
2. Паулик А. Я., Феєр О. В. Конкурентоспроможність економіки регіону: сутність та підходи до трактування. *Освіта і наука*. 2019. № 2. С. 198-203.
3. Нестеренко О. С. Методичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності регіону і регіональних конкурентних переваг. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія економічні науки*. 2021. Вип. 41. С. 11-16.
4. Панкова М. О. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 1. С. 118-121.
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Стратегічні орієнтири політики імпортозаміщення в Україні: регіональні особливості та аспекти економічної безпеки. *Економіка України*. 2019. № 7-8 (692-693). С. 16-32.
6. Бочко О. Маркетингові засади формування конкурентоспроможності економіки регіону. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL : <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2063/1991>.
7. Бондаренко В. М., Шершун К. О. Поняття та інструменти територіального маркетингу в контексті стратегічного розвитку регіонів. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія Економіка*. 2022. № 2 (36). С. 66-73.
8. Захарченко С. В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 44-51.
9. Рогатина Л. П. Стратегічне управління економічним розвитком, його особливості та роль у формуванні конкурентних переваг регіону. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 92-96.
10. Білик В. В. Стратегія управління конкурентними перевагами регіону. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 733-738.
11. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Роль сектору інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні та реалізації потенціалу SMART-спеціалізації на регіональному рівні. *Держава та регіони*. 2019. № 5 (110). С. 162-168.

References

1. Romanchuk, O. P. (2016). Modern competitive advantages of the competitiveness of the region. *Global and national economic problems*. Issue 10. P. 609-613.
2. Paulyk, A. Ya., Feyer, O. V. (2019). Competitiveness of the regional economy: essence and approaches to interpretation. *Education and science*. No. 2. P. 198-203.
3. Nesterenko, O. S. (2021). Methodical aspects of assessing the competitiveness of the region and regional competitive advantages. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series of economic sciences*. Issue 41. P. 11-16.
4. Pankova M. O. (2013). Methodical approaches to assessing the competitiveness of the region. *Herald of economic science of Ukraine*. No. 1. P. 118-121.
5. Vasiltsiv, T. G., Lupak, R. L. (2019). Strategic orientations of import substitution policy in Ukraine:

regional features and aspects of economic security. *Ukraine economy*. No. 7-8 (692-693). P. 16-32.

6. Bochko, O. (2022). Marketing principles of formation of competitiveness of the regional economy. *Economy and society*. Issue 46. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2063/1991>.

7. Bondarenko, V. M., Shershun, K. O. (2022). Concepts and tools of territorial marketing in the context of strategic development of regions. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Economics series*. No. 2 (36). P. 66-73.

8. Zakharchenko, S. V. (2015). Competitiveness of Ukraine's regions and strategic aspects of its improvement (in the context of the approach of IMD-Lausanne specialists). *Regional economy*. No. 3. P. 44-51.

9. Rogatina, L. P. (2018). Strategic management of economic development, its features and role in the formation of competitive advantages of the region. *Economy and the state*. No. 2. P. 92-96.

10. Bilyk, V. V. (2018). Strategy for managing the competitive advantages of the region. *Economy and society*. Issue 18. P. 733-738.

11. Vasiltsiv, T. G., Lupak, R. L., Rudkovskiy, O. V. (2019). The role of the sector of information and communication technologies in the formation and implementation of the potential of SMART specialization at the regional level. *State and regions*. No 5 (110). P. 162-168.

Abstract

LUPAK Ruslan

Priorities and tools for the formation and implementation of competitive advantages of the regional economy in the context of the development of the internal market

The article highlights the relevance of trends in the formation and implementation of competitive advantages for the economy of the regions based on the need for them to obtain sufficient opportunities to ensure dynamic development and a high level of competitiveness. Attention is drawn to numerous scientific approaches to the formation and implementation of competitive advantages of the regional economy - marketing, strategic, technological and others. The characteristics of the competitive environment of the regions from the point of view of the trends of domestic and local and local markets are given - high import dependence, developed export potential, balanced phases of social reproduction spheres, insufficient resource provision, slow infrastructural development of the regional economy. Priorities and tools for the formation and realization of competitive advantages of the regional economy based on the strategic orientations of the state regulation of the internal market have been determined. It has been proven that the presence of competitive advantages for the region serves as a basic means of ensuring its economic development, and their implementation should determine the strategic guidelines for reforming the policy of regulating market relations, and as a result, it is possible to achieve a sufficient level of competitiveness of the region and the national economy as a whole. The importance of regulating market relations, which will take place on the principles of competition and with the aim of establishing a high-tech industrial complex for the production of competitive products in the regions, was emphasized. It has been established that ensuring the competitiveness of the region's economy is largely determined by the level of interregional cooperation, which is relevant for regions with a balanced structure of the internal market, for which it is important to implement investment and innovation projects of interregional intersectoral cooperation, develop cooperative ties and network cooperation in building up production of high-quality products, to establish commercial and sales innovative and technological cooperation.

Keywords: competitive advantages of the regional economy, competitiveness of the regional economy, competition, internal market

Стаття надійшла до редакції 15.08.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Лупак Р. Л. Пріоритети та інструменти формування і реалізації конкурентних переваг економіки регіонів в контексті розвитку внутрішнього ринку. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 3. С. 69-75.

Lupak R. (2023) Priorities and tools for the formation and implementation of competitive advantages of the regional economy in the context of the development of the internal market. *Innovation and Sustainability*, no. 3, pp. 69-75.